

Schooltuin de Lytse Jonker

Ervaringen met 'Lytse Jonkers' en 'Lytse Bisten'

Hasan Gadellaa

Omvorming van het bosplantsoen

Reeds een drietal jaren houd ik me bezig met de tuin rondom de basisschool in Jonkersland (Friesland). Bosplantsoen, met daarin ook exoten en cultivars was eerst verboden gebied voor de kinderen. Maar stiekemweg was door betreding in de loop van de tijd toch een vaag en chaotisch padennet tussen de bomen en struiken ontstaan. Bij mijn omvorming was dit een uitgangspunt en versterkte ik een deel van dit padenstelsel. Het vrijkomend snoeihout werd ter plaatse gebruikt als geleiding voor deze paden. Takkenrillen werden gemaakt als afsluiting van minder gewenste paadjes en plekjes die voor betreding ontzien moesten worden. In die minder makkelijk toegankelijke gebiedjes is dan kans op verdere kleinschalige natuurontwikkeling. Direct was er enorm enthousiasme van de kinderen voor deze ontsluiting en vergroting van hun ontdek- en speelplek. De "uitnodigende" slingerende paadjes,

die overigens eenvoudig en snel gemaakt waren, werden direct door de schooljeugd in bezit genomen. Met een verhaal over de aanleg van een educatieve schooltuin was de plantsoendienst onmiddellijk bereid een paar wagentjes houtsnippers bij de school te storten. Om de loop van het padenstelsel namelijk nog wat meer te accentueren maar ook om ze voor de kinderen nog wat 'eigener' te maken, werd samen met hen, op een vrijdagmiddag, een laagje houtsnippers op de paadjes aangebracht. Als je zo'n paadje afloopt dan moest er naar mijn idee nog meer te ontdekken zijn.

Vestigingshulp

Een pad met wat meer schaduw werd daarom omgevormd tot *kleine beestjespad* en aan weerszijden gemarkeerd met schuilmogelijkheden voor insecten, spinnen, padden, salamanders enz. Deze vestigingshulp bestond uit een bak met losgestapelde (vuur)stenen en zwerfkeijtes, een GFT-wormenbak, platen boomschors, halve tonnen met moerasplanten, oorswormenpotjes (oude aardewerk bloempotten), afgedankte dakpannen, boomschijven en houtstronken. Ook werden later samen met de kinderen, met behulp van afgedankt puin, stapelmuurtjes gemaakt en met bruikbare stenen een stukje pad sierlijk bestraat. Afgedankt zand uit de zandbak kwam ons hierbij goed van pas. De stenen en (stapelbaar) puin en oude bloempotten verkregen we via een oproep in het dorpsbladje waarin ook een verhaaltje stond over de "kleine beestjestuin". Ook werd verzocht om takkenbossen als "eco-flatgebouw" voor de schooltuinbeestjes. Maar het maken van takkenbossen vindt men duidelijk teveel werk en/of te tijdrovend. Er is wel voldoende aanbod van snoeihout maar dan

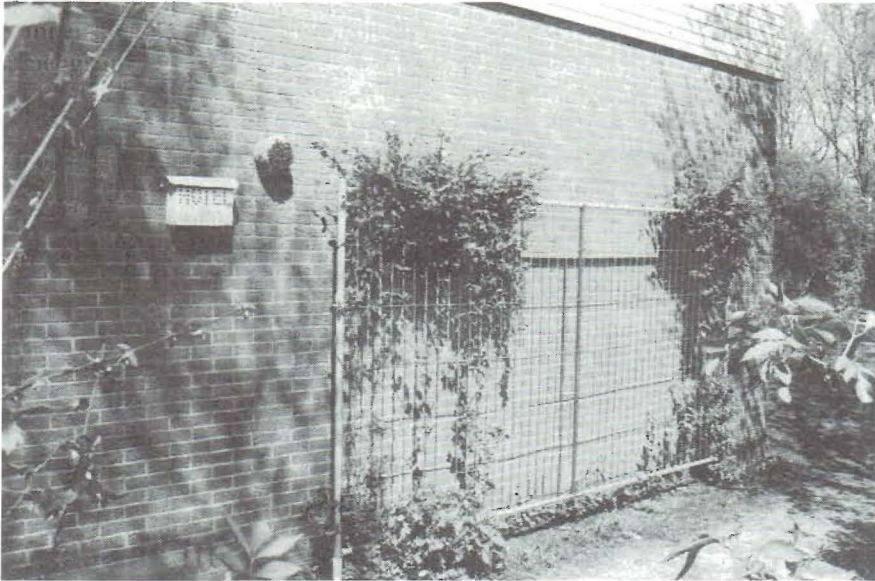
Paadjes door de voormalige verboden bosjes met boomschijven van plataanstammen als stap-, spring- en hinkeltegels Foto: Hasan Gadellaa

Het dorp Jonkersland heeft rond de 250 inwoners.

De "Lytse Jonker" heeft als openbare basisschool 28 leerlingen en twee vaste docenten, opgedeeld in twee groepen.

De oppervlakte van het totale schoolterrein is ongeveer 0,5 hectare. Na aftrek van de oppervlakte voor gebouwen, speelobjecten, bestrating en voetbalveldje blijft uiteindelijk voor de tuin ongeveer 22,5 are over. Het voetbalveldje wordt ook gebruikt bij dorpsactiviteiten zoals het jaarlijkse dorpsfeest met volleybal, jeu de boules en barbecue na afloop.

moet het liefst wel opgehaald worden! Wel heb ik samen met de schoolkinderen eens een middagje besteed aan *mutserds* (takkenbossen) maken en verwerken als barrière voor kleuters naar de slootwaterkant. Dit was erg leuk om samen met zulke enthousiaste schoolkinderen te doen, en ook goed om zo betrokkenheid en contact te onderhouden met de kinderen. Hierdoor weet je dan gelijk weer waarvoor je bezig bent in de schooltuin. Bij het verwerken van het puin werden de kinderen zo ingedeeld dat ze allemaal aan de beurt kwamen bij b.v. het bikken van nog bruikbare stenen voor sierbestrating. Iedereen wilde dit zo graag doen! Toen de school uit ging vroeg een aantal kinderen of ik, vandaag nog, doorging met het bestratingswerk, en of ze mij nog verder mochten helpen. Op een gegeven moment moest ik ze toch maar naar huis sturen omdat het donker werd en ouders misschien ongerust.... De energie en het enthousiasme waren zo groot dat ik het nauwelijks kon bijbenen die middag. Ook werden er, vanwege gebrek aan nestholten - oude, dode en holle bomen ontbreken in deze slechts twintig jaar jonge tuin - allerlei vogelnestkastjes opgehangen. Ook een mezenobservatiekast welke direct bezet werd door koolmezen. Deze mezen laten zich niet snel verstoren. Zo stonden de kinderen geduldig in een lange rij te wachten om opgetild te worden en door het ruitje te gluren naar de kleine hongerige opengesperde vogelbekjes. Om ze hun kopjes met bekjes te laten oprichten en opensperren helpt het als je even zachtjes fluit. Afgelopen jaar ging de observatie niet door omdat mussen de kast hadden gekraakt. Ze propten de kast

Vestigingshulp voor wilde bijen en wespen en een klimplantenrek Foto: H. Gadellaa

erin heb gezien heb ik het, samen met de schooljeugd, maar opgegeven.

Verstoppertje

Toen er op een zeker moment een "verstoppertjes-rage" woedde op school, was de tuin hieraan even ondergeschikt. Zo werden afgeschermd gebiedjes be- en vertreden. Ik besloot met stapels oude dakpannen en takkenbossen enkele legale verstoppelplekken te maken (ook al is dit spel maar tijdelijk en zijn ze misschien morgen ineens druk aan het knikkeren... of een hut aan het bouwen!).

Huttenbouw

Met huttenbouw had ik in mijn ideeën over de tuin (hoe niet-naïef ik was...) geen rekening gehouden! Ook ik had, net als in het verleden, een gedeelte van de tuin tot verboden gebied verklaard, want zo groot is de schooltuin nu ook weer niet dat de kinderen overal ongehinderd hun gang kunnen gaan. Voor andere natuur had ik, als "ecologisch" hovenier, namelijk ook een plekje bedacht. Maar de schade bleef uiteindelijk bij enkele afgeknapt takken en plantjes en de jeugd beperkte zich tot slechts één hut. Bij de bouw ervan werden de ooit door hen zelfgemaakte takkenbossen dankbaar gebruikt. De kinderen waren waarschijnlijk het verhaal vergeten dat ik voor de klas had gehouden over schuil- en rustplekjes en takkenbossen als flatgebouwen voor insecten, vogels, salamanders e.d. Ik had het natuurlijk moeten en kunnen weten dat dit zou gebeuren.

zo vol met vooral veertjes dat er door het ruitje niets meer te zien was.

Aan een warme zonnige muur werd nog een "wespjes-bijenpot" opgehangen waarin bamboestokjes dienst doen als nestholtes. Eerst werd er door de schoolleiding op mijn "wespjes-bijenverhaal" angstig en paniekerig gereageerd, maar met wat overtuiging over de onschuld en zelfs hulp van deze beestjes in de tuin en een geruststelling via het dorpsschoolkrantenberichtje aan de ouders, konden de beestjes "los". Later waren het de schoolkinderen zelf die me wezen op de bezigheden van af en aan vliegende bijtjes met stuifmeel. Ik heb er ook wat doorzichtige plastic pijpjes tussen gedaan zodat observatie van het broed in de nestjes mogelijk is. Ik ben wel eens met zo'n bezet buisje, met drie kamertjes waarvan twee met stuifmeel en larve bezet waren, de klassen langsgegaan. Maar ik kon ze niet uitleggen hoe het werkt, als de eerstgelegde en uitkomende bij het pijpje uit moet, en er zit dan nog een andere, later gelegde, dus later uitkomende bij voor. Komt het eerstgelegde eitje later uit, of legt hij de twee eitjes op dezelfde dag? Het laatstgemaakte kamertje aan de ingang van het gaatje blijkt loos te zijn om vijanden voor de gek te houden.

Verder heb ik, "ter leering ende vermaak" twee klimrekken geplaatst waar de kinderen hun in de klas voorgedemde en geplante zonnepitten of pronkbonen tegen aan kunnen laten groeien. Ook groeien er klimplanten

zoals hop, pronkerwt en kamperfoelie tegen het hek aan.

Bewakingsdienst

Helaas werden er, door jeugd van buiten deze basisschool, in de weekeinden vernielingen aangericht. Zo werden de opgehangen oorwurm-bloempotjes stukgeslagen. De kinderen waren hierover erg verontwaardigd en vervingen onmiddellijk zelf de potjes door nieuwe. In het daaropvolgende weekeinde werden ze opnieuw vernield. De verontwaardiging was nu zo groot dat kinderen uit groep 7 en 8 er over dachten in het weekeinde wacht te gaan lopen... Uiteindelijk is het nooit meer wat geworden met die (kwetsbare) oorwurm-potjes... Doordat ze steeds werden stukgeslagen en ik nog geen oorwurm

Takkenhut onder een overhangende botanische roos

Foto: Hasan Gadellaa

Er is immers een duidelijke behoefte bij kinderen van die leeftijd om je eigen hut te bouwen. Al 's morgens vroeg, voor de school begon, zaten de kinderen al 'mannelijk aan vrouwlijk' knus en dicht bij elkaar gepakt in hun hut, met dakpannen als zitplaats en een stuk boomstam als tafel.

Bij die ene hut bleef het de eerste zes maanden, totdat de "huttenbouwgekte" echt losbarstte, maar dan ook door de hele schooltuin heen. Geen houtstronk, tak, takkenbos, steen-, blad- of grondbult bleef op zijn plaats en werd geofferd aan de huttengod. Ook levende takken werden afgerukt en zelfs de allerkleinste kleuters zijn nu op hun manier met takken in de weer voor een privé-hut. Zelfs een zware stronk die ik met een stevige buurtbewoner en een steekkar met veel moeite naar zijn laatste rustplaats had gezeuld was tientallen meters verplaatst en in de fundering van een hut verwerkt! Hele stapels dakpannen gingen aan diggelen om gebruikt te worden voor paadjes naar de hutten. De tien boomschijven, die als staptegels op een pad lagen, waren op enkele na in de hutten verwerkt. Onder een achtergebleven staptegel zaten wel meer dan 20 salamanders. Dit werd die middag voor de kinderen als aanschouwelijk voorbeeld gebruikt, om te laten zien dat je niet zomaar allerlei voorwerpen die in de tuin liggen moet gaan verplaatsen. Dit was inmiddels wel wat aan de late kant nu de schooltuin door de huttenbouw was veranderd in een soort chaos en wirwar. Alle barrières in de tuin werden in enkele dagen totaal afgebroken en naar de hutten verslept. Er trad overal betreding op doordat niet meer duidelijk was wat pad was en wat niet. Zelfs de bloembolletjes, welke door de kinderen zelf waren aangeplant in het najaar, waren nu vogelvrij voor vertrapping. Samen met de kinderen aanplanten leek me indertijd een goed idee om ze zo zelf verantwoordelijk voor de tuin te maken. Maar waarschijnlijk waren ze dit al lang weer vergeten en de bolletjes lieten zich immers nog niet duidelijk boven de grond zien. De markeringsbamboestokjes waren bovendien grotendeels verdwenen en als pijlen in het

pijl- en boogspel in gebruik genomen. Ook hiervoor werden levende takken van de struiken gerukt. Die zijn immers goed veerkrachtig. En ook kinderen waarvan ik het niet zo gauw verwachtte liepen even later met een boog over hun schouder. Ook vuurstenen uit

Toegang tot een hut met een pad van kapotgegooide dakpannen. Een 'niet te tillen' houtstronk als afscheiding. Foto: Hasan Gadellaa

de stenenbak werden gebruikt door er scherven af te slaan, net als in het stenen tijdperk, om bijlen en slagwapens van te maken. Hiermee werden bomen en takken bewerkt. Kortom: de hele geschiedenis van de mensheid trekt in de schooltuin voorbij!

Al met al was ik niet zo gelukkig met de storm van creativiteit maar ook van vernielingen welke in het grootste deel van de tuin nu plaats vond. Het was mij er uiteindelijk om te doen dat ze respect, plezier en liefde voor de natuur zouden ontwikkelen. Spelenderwijs zou dit laatste kunnen ontstaan. Maar moesten er nu toch niet grenzen gesteld worden? Een vreemd gegeven vind ik, dat als het (speel)bosje b.v. zo'n 10 ha groot zou zijn, beperkende maatregelen voor deze kinderen niet aan de orde zouden zijn omdat de natuur zich op andere plekken weer zou kunnen herstellen.

Inmiddels is met de schoolleiding en de kinderen besloten om het huttenbouwen tot één kant van de tuin te beperken zodat de gesloopte en weggesjouwde takkenbarrière aan de slootkant weer kan worden hersteld. Ook krijgen de ondergroei en de "Lytse bisten" daar dan weer kans als de verdwenen hindernissen en schuilplekken weer worden aangebracht.

Kort na het schrijven van de eerste versie van dit artikel bleek het met de huttenbouw al weer afgelopen te zijn. Het ziet er nu verlaten en vervallen uit. Net als bij andere activiteiten zoals knikkeren of verstoptertje spelen bleek ook dit slechts een tijdelijke rage te zijn.

Aandachtspunten continuïteit en betrokkenheid

Uit bovenstaande blijkt hoe belangrijk het is, dat er betrokkenheid van ouders, leerkrachten en schooljeugd bij het educatieve schooltuin-gebeuren is. Om duidelijk te maken wat de mogelijkheden zijn, maar ook wat de bedoeling is van de obstakels en ingrediënten in de ecologische- en educatieve schooltuin, zal er steeds weer opnieuw uitgelegd moeten worden aan de schooljeugd *waarom* de schooltuin op deze manier is ingericht, waarvoor het allemaal dient en waar het toe kan leiden. Door de seizoenen heen zou er een continu-programma moeten zijn wat we in de tuin zoal kunnen verwachten en wat de kinderen, vooral ook zelf, kunnen ontdekken. Samen met het schoolteam wil ik eens kijken hoe we dit beter vorm kunnen geven. Een leuke aanzet was de afgelopen november gehouden werk- en beleefweek in de natuur van groep 7 en 8 van de Stichting Veldwerk in Apeldoorn. □

Hasan Gadellaa heeft een ecologisch hoveniersbedrijf: "De Hemelsleutel" en is lid van Wilde Weelde.

Adres:

Sing-sang 6, 8403 BH Jonkersland
Tel: 0513-541755
